

Kerken in Nederland en het ontstaan van de kerk in Rijen.

Wie door Nederland reist, ziet altijd wel een kerktoeren in de verte, want Nederland heeft heel veel kerken. Het zijn katholieke of protestante kerken en ze stammen uit verschillende perioden. Afhankelijk van de bouwperiode zijn ze in verschillende stijlen gebouwd. Er zijn vijf perioden te onderscheiden en het was interessant om deze ontwikkeling bij de kerk van Rijen te volgen.

1. Van 1000 - 1572/1648.

Alle mensen in Nederland waren katholiek in die tijd en er waren plaatselijke kerken. In deze periode kan men twee bouwstijlen onderscheiden: de Romaanse stijl van 1000 - 1250 en de Gotiek van 1250 - 1550. In 1464 werd in Rijen een eerste kapelletje gebouwd, gewijd aan Maria Magdalena. (op de plaats waar nu de kerk van Maria Magdalena staat). Later werd de kapel uit 1464 uitgebreid tot een gotisch kruiskerkje dat vanaf 1524 parochiekerk werd.

2. Van 1572 - 1648/1795.

Sinds de Reformatie was het calvinisme de bevoorrechte religie geworden in Nederland en alle officiële kerken in Nederland waren dus calvinistisch (en gewestelijk). De calvinistische kerken waren vaak afgenomen van de katholieken. Men had er de beelden en de altaren uit verwijderd en de preekstoel heel centraal in het midden van de kerk geplaatst. In deze tijd hadden de katholieken schuilkerken: zolderkerken, schuurkerken, tuinkerken.

In Rijen was het in deze tijd al niet anders: de katholieke kerk werd protestant ook al woonde er geen protestanten in Rijen. Af een toe kwam er uit Breda een dominee een dienst doen in de kerk in Rijen en enkele vrienden die hem vergezelden, vormden zijn toehoorders! Het altaar was uit de kerk gehaald. De katholieken uit Rijen hadden in die tijd een schuurkerkje in Klein Oosterhout.

3. Van 1795 - 1848.

Met de komst van de Fransen in 1795 werden formeel alle religies gelijk gesteld. Daarmee kwam er een einde aan de onderdrukking van de Nederlandse katholieken. Veel kerken werden teruggegeven aan de oorspronkelijke bezitters. Ook werden er veel nieuwe kerken gebouwd, gefinancierd door de staat en ontworpen door het Ministerie van Rijkswaterstaat: de zogenaamde 'Waterstaatskerken', gebouwd volgens hetzelfde principe in Neoclassicistische stijl en zowel voor de katholieken als voor protestanten.

Ook de kerk in Rijen werd in 1815 teruggegeven aan haar oude eigenaars, die er twee nieuwe altaren in lieten plaatsen. Met het opnieuw in het bezit krijgen van de eigen parochiekerk was voor de katholieke gemeenschap in Rijen een nieuwe periode aangebroken; het zou een periode van bloei worden.

4. Van 1848 - 1960.

Door de Grondwetswijziging in 1848 kwam, na de scheiding van kerk en staat, de organisatorische vrijheid. De katholieken kregen nu de mogelijkheid om hun kerkinrichting zelf te regelen. De kerken werden niet meer door de staat gefinancierd en de homogeniteit verdween. Er werden veel kerken gebouwd, vooral in de eerste helft van de 20e eeuw. In deze tijd werd er gebouwd in verschillende bouwstijlen: de neo-gotiek, de centraalbouw, de neo-romaanse stijl en de Bossche School.

In deze periode werd het oude kerkje in Rijen vervangen door een nieuwe kerk want het dorp was intussen flink gegroeid: er waren leerlooierijen ontstaan en in 1863 werd de spoorweg Breda - Tilburg aangelegd. (met een station in Rijen!) Het eeuwenoude kruiskerkje was door deze groei te klein geworden. Jammer genoeg koos men voor afbraak en nieuwbouw op dezelfde plaats: de nu nog bestaande Maria Magdalenenkerk werd gebouwd in 1905/1906.

De tijd van het Rijke Roomsche Leven brak aan, ook in Rijen.

5. Na 1960 - heden.

In het begin van de jaren zestig was nog 93 % van de bevolking van Rijen katholiek. De kerk was op zondag te klein en er waren behalve de pastoor nog drie kapelaans. Er ontstond zelfs een tweede parochie en een nieuw kerkgebouw in Rijen West.

In 1963 werd deze nieuwe parochiekerk Maria Boodschap ingewijd. Twintig jaar later werden de beide parochies echter weer samengevoegd.

De situatie van voor 1963 kwam weer terug: één parochie in Rijen met twee kerken. Al snel werd duidelijk dat om financiële redenen één van de kerken gesloten zou moeten worden. Dit riep veel emoties op in het dorp. In 1982 werd de kerk van Maria Boodschap door de gemeente gekocht en kreeg een andere bestemming. De kerk werd verbouwd tot multifunctioneel sociaal cultureel centrum. Een deel van naam is gebleven, het centrum heet nu: 'De Boodschap'. De kerk van Maria Magdalena, vanouds dé kerk van Rijen, bleef en is nu nog steeds de parochiekerk van Rijen.

Het kerkgebouw Maria Magdalena

Aan architect J.H.H van Groenendaal uit 's-Hertogenbosch, behorende tot de school van P.J.H. Cuypers, werd begin twintigste eeuw de opdracht gegeven om plannen te maken voor een kerk met een toren in Rijen. De eerste steen werd gelegd op 15 maart 1905 door de pastoor van Rijen en op 29 mei 1906 werd de kerk ingewijd door de bisschop van Breda.

De kerk werd in vijftien maanden tijd gebouwd door aannemer J. Stevens uit Roosendaal voor f 95.000! Zoals op te maken is uit het resultaat dat te zien is, zal de opdracht wel geweest zijn: een kerk in neo-gotische stijl van enige allure en met een imposante toren.

Gotiek is de benaming van de stijlvorm in de Europese middeleeuwse kunst, die o.a. te zien is in bouwkunst, beeldhouwkunst en schilderkunst. Een voornaam kenmerken van de gotische bouwstijl is het streven naar omhoog met vooral hoge torenspitsen bij de kerken. Technisch was deze bouwmethode te verwezenlijken door het toepassen van het kruisribgewelf met steunberen en spitsbogen. In de negentiende en twintigste eeuw had men grote belangstelling voor de middeleeuwen en men greep o.a. terug naar de middeleeuwse gotiek, zodat er neo-gotische bouwwerken ontstonden.

De Magdalenakerk is zo'n typische **neo-gotische kerk**.

Dit blijkt uit de volgende kenmerken, die op de bijgevoegde foto's goed te herkennen zijn:

- de hoge bouw met steile daken
- een hoge slanke toren bestaande uit verschillende geledingen
- het priesterkoor is belangrijk en daarom hoger gebouwd als de rest van de kerk
- de kerk heeft spitsbogen en spitsboogvensters
- er zijn fraaie steunberen aangebracht
- de kerk heeft een kruisvormige plattegrond,
- de kerk heeft een groot, lang middenschip en twee zijbeuken die lager zijn: hierdoor is er een grote lichtinval in de kerk

De toren.

Opvallend aan de neo-gotisch stijl is de hoogte van de toren. De bekende architect P.J.H. Cuypers schrijft hierover: 'De toren daarentegen wordt gebouwd voor de gemeentenaren buiten de kerk; de toren moet hoog zijn. Hij dient om uit de verte de plaats der kerk te toonen; hij moet hoog zijn omdat de klokken het geluid in de verte over de woningen der gemeentenaren moeten verspreiden en hen ter kerke roepen - een lage toren is een onding - hier behoort dus de hoogte vooral in het oog te lopen'.

De toren van de Rijense kerk is inderdaad tot ver in de omtrek vanuit Tilburg en Breda te zien. Hij is zeventig meter hoog, gebouwd uit rode baksteen en versierd met gele randen, ook van baksteen. De toren heeft twee omgangen van beton, één onder de galmgaten en één boven de klok. De hoeken van de omgangen zijn versierd met pinakels. De hoge toren heeft drie niveaus. Het onderste niveau is rechthoekig, de andere twee zijn achthoekig. De toren is bedekt met leien en heeft twaalf kleine 'dakkapelletjes'. Op de toren staat een kruis en een haan, bekleed met bladgoud. Op de kruising van het schip en het transept

staat een klein heel spits torentje met een kruis. In dit torentje hangt het oude angelusklokje uit het gotische kruiskerkje dat in 1616 gegoten is door Peeter van den Ghyn uit Mechelen. In de jaren zestig was het klokje uitgeleend aan het klokkenmuseum maar sinds enkele jaren is het weer terug in Rijen en is het angelus weer elke dag te horen.

Gebruikte materialen.

De kerk en ook de toren zijn gebouwd uit rode baksteen en versierd met lagen van gele baksteen, de speklagen genoemd. Er zijn veel randen, sierlijsten en fraaie steunberen aangebracht, het geheel ziet er erg bewerkelijk uit.

De kerk heeft als dakbedekking donkergrijze leien en er zijn op diverse plaatsen kleine siertorentjes aangebracht.

Er zijn veel glas- in- lood en gebrandschilderde ramen. In het priesterkoor zijn zelfs hele hoge gebrandschilderde ramen. Deze stellen taferelen uit het leven van Maria Magdalena voor. Ook de beide transepten hebben zeer grote gebrandschilderde ramen.

Boven de hoofdingang bevindt zich een timpaan met reliëf dat een knielende Maria aan de voeten van Jezus voorstelt. Dit reliëf is van beton.

De ligging van de kerk in relatie met de omgeving.

Over het algemeen is de as van een katholiek kerkgebouw naar het oosten gericht, waarbij ook het hoofdaltaar naar het oosten gericht is. De hoofdingang, met vaak de toren, is gericht op het westen. Deze richting houdt verband met het 'Heilig Land', in het oosten gelegen, waar Christus zijn kerk

heeft gesticht. In het oosten gaat ook de zon op: een teken van verrijzenis. De Maria Magdalenakerk in Rijen is ook zo gebouwd.

De kerk ligt precies in het centrum van het dorp, aan de Hoofdstraat. De Hoofdstraat is een lange drukke straat met veel winkels en enkele bankgebouwen. Naast de kerk staat aan de ene kant de pastorie, die nu gebruikt wordt als pastoraal dienstencentrum voor parochie en aan de andere kant van de kerk ligt het Kerkpad, dat leidt naar het kerkhof.

De kerk is gebouwd als een parochie kerk, dit is te zien aan het grote middenschip. Het grote middenschip is de plaats waar de gemeenschap van gelovigen samen kan komen om liturgie te vieren. Tegenover de kerk stond tientallen jaar geleden een café met een vergader-/feestzaal. Dit café droeg ook duidelijk bij aan de gemeenschapsvorming, als je de verhalen van vroeger hoort!

Direct achter de kerk is een groot, goed onderhouden kerkhof dat door zijn ligging ook deel uitmaakt van de gemeenschap. Het kerkhof wordt vaak bezocht door veel mensen, zeker voor en na de wekelijkse kerkdiensten is het er druk.

Het café tegenover de kerk is afgebroken en er is nu een brede straat aangelegd met aan het einde een nieuw gemeentehuis. Beide gebouwen, de kerk en het gemeentehuis, zijn zeer bepalend in het centrum van Rijen. De dominante kerk is echter het meest beeldbepalend, de hoge slanke toren is reeds van ver te zien en is een nadrukkelijk onderdeel van de skyline van het dorp.

De Maria Magdalenakerk: een cultuurdrager

Cultuur is het geheel van waarden, kunsten, wetenschappen en religies volgens de Grote Winkler Prins. De religie die in West Europa heel veel cultuurscheppingen heeft achtergelaten is het Christendom.

Zo ook in Rijen. Er zijn ongetwijfeld meerdere sporen van het christelijk cultuur erfgoed in Rijen achtergebleven maar de Maria Magdalena kerk kan toch gezien worden als het meest duidelijke spoor van het Rooms Katholieke verleden. Het kerkgebouw geeft aan de buitenkant duidelijk weer, welke kerkvisie men had in het begin van de 20ste eeuw toen de kerk gebouwd werd. De priester ging in het hogere priesterkoor, met de rug naar de mensen, voor in offer en gebed als er een viering was. De 'gewone' mensen zaten in de kerk, die plaats bood (en biedt) aan 600 parochianen.

Het hoog verhevene van de bouw van de Maria Magdalenakerk, het verticale, geeft duidelijk aan hoe de parochianen voorgehouden werd te geloven.

De hoge toren toont overduidelijk de gerichtheid van het gebed naar de hemel.

Het naar de hemel gerichte was in elk geval ter ere van God maar.....misschien ook een beetje ter ere van opdrachtgevers en bouwers.

Tot Slot

De Maria Magdalena kerk is één van de monumenten van Rijen. De kerk ligt centraal, is dominant en beeldbepalend voor het dorp. Honderden, duizenden keren heb ik de kerk gezien maar pas door de colleges ben ik er écht goed naar gaan kijken. Het is een prachtig voorbeeld van de neogotiek, dat is mij duidelijk geworden en ik ben er onze kerk zeker meer door gaan waarderen!

Door Corry de Hoon-Thielen.

Bij deze opdracht heb ik gebruik gemaakt van:

Prof. Dr. Peter J.A.Nissen ,Parochie in Beweging, impressies van veertien jaar markant pastoraat in Rijen 1980 - 1994 , Rijen 1994

Rijen, Gilze, Hulten, Molenschot, uitgave van de Stichting Basis, afdeling Publika, opgedragen aan alle inwoners van Gilze en Rijen , dec'92 / jan'93

Jan Bruikman en Jeanne de Hoon, Kerken nader bekeken in de gemeente Gilze en Rijen, uitgave Comité Open monumentendag Gilze en Rijen, 1993

Pastoor H.P.Adriaansens ,Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 75- jarig bestaan van de H. Maria Magdalenakerk te Rijen, mei 1981

Aantekeningen van colleges van Prof. Dr. J.Jacobs

Zelfgemaakte foto's